

**OCJENA SENEDA I
RAD BOŠNJAČKE
ULEME NA
UKAZIVANJU
NJEGOVE SLABOSTI
ILI APOKRIFNOSTI**

Salih INDŽIĆ

Sažetak

Autor u ovom radu u kratkim crtama predstavlja rad bošnjačke uleme u hadiskoj znanosti na ocjeni seneda. Autor čitateljstvu predstavlja pismo muftije mostarskog Mustafa b. Ahmed napisano na arapskome jeziku, 1281. god. po hidžri u kojem je on detaljno, s više aspekata obrazložio apokrifnost jednog hadisa. Ovaj osvrt muftije na hutbu je značajan jer se njegova reakcija temelji, između ostaloga, na neosnovanosti predaje koju je hatib u hutbi koristio.

Jedna od iznimno važnih zadaća učenjaka hadisa je i ukazivanje na apokrifnost predaja koje su lažno pripisivane posljednjem Božijem Poslaniku, s.a.v.s. Stoga je veliki broj znamenitih učenjaka, poput Ibnul-Dževzija, Sujutija, Kinanija i mnogih drugih, napisao zbirke apokrifnih predaja.

Na apokrifnost predaja i opasnost njihovog prenošenja ukazuju i alimi našega podneblja. Tako, 1281. god. po Hidžri, muftija mostarski Mustafa b. Ahmed usmeno zamjera jednom hatibu što u hutbi navodi hadis koji nije prenesen ni s relevantnim ni irrelevantnim nizom prenosilaca. Nakon što se hatib požalio Fejzullahu b. Mustafi, muderisu mostarskom, muftija u podužem pismu na arapskome jeziku, detaljno, s više aspekata obrazlaže apokrifnost tog hadisa. Prijevod ovoga pisma donosimo nešto kasnije.

I Mehmed Handžić se u svojim radovima o hadisu osvrće na apokrifne predaje. Tako u svome radu "Faide fil-ehadis elleti zekereha El-Bejdavi fi ahiri kulli sure min Tefsirih tubejjinu fadleha", ukazuje na apokrifnost hadisa koje je spomenuo Bejdavi na kraju svake sure u svome "Tefsiru". Handžić posebno skreće pažnju na predaje koje se prenose od Ubejja b. Ka'ba, r.a., a koje govore o vrijednostima svake sure pojedinačno, pojašnjavajući da je plagijator tih predaja Ebu 'ismah Nuh b. Ebi Merjem el-Džami, poznati podmetač apokrifnih predaja.

U drugome radu pod naslovom "Kritika nekih vjerskih knjiga i objašnjenje zašto nije dopušteno na njih se oslanjati", Handžić upozorava dvadeset zbirki i djela koja su kritikovana od učenjaka jer sadrže neutemeljene predaje.

Navedenoj dvojici učenjaka pridružuju se i kasniji učenjaci, a zatim i naši savremenici, poput reisa Džemaluddina Čauševića, Šefika Kurdića, Mahmuta Karalića i drugih koji u zasebnim radovima tretiraju pitanja fabriciranosti pojedinih predaja. Ovi učenjaci nekada tretiraju neutemeljenost i neautentičnost predaja o određenoj temi, nekada govore općenito o indikatorima apokrifnosti u senedu ili metnu predaje, a nekada obrađuju veći broj hadisa o različitim temama.

U nastavku želimo skrenuti pažnju na već navedeno vrijedno pismo u kojem Mustafa ef. Karabeg¹, muftija mostarski, prije tačno 150

¹ Mustafa Sidki ef. Karabeg, mostarski muftija od 1875. do 1878. godine. Rođen u Mostaru kao sin Ahmed-efendije Karabega. Školovao se prvo u rodnome gradu, a zatim u Carigradu. Nakon završenih studija vratio se u Mostar gdje

hidžretskih godina reagira na hutbu Fejzullaha ef. Milavića, kojoj je prisustvovao. Ovaj osvrt muftije na hutbu je značajan jer se njegova reakcija temelji, između ostaloga, na neosnovanosti predaje koju je hatib u hutbi koristio.

Pismo Mustafe b. Ahmeda, muftije mostarskog, Fejzullahu b. Mustafi, muderisu mostarskom

Od Mustafe b. Ahmeda, muftije mostarskog, jednog od odlazećih eminentnih učenjaka Fejzullahu b. Mustafi, muderisu mostarskom, jednom od nestajućih učenjaka i cijjenjenih velikana

Bismillahir-Rahmanir-Rahim

Hvalimo Te, o Ti Koji si stvorio sve Svojom svemoći, Koji si svemu tačnu mjeru i kraj odredio, Koji sve obasjavaš Svojim vidljivim i nevidljivim svjetlom. Molimo Te da obaspeš Svoj blagoslov na najodabranijeg Poslanika kojeg si poslao kao milost svim svjetovima da obveseli vjernike Tvojom milošću, a nevjernike upozori na Tvoju kaznu. Spusti Svoj blagoslov i na njegovu porodicu i ashabe koji su učinili Hidžru i borili se zajedno sa njim, te na tom putu se nisu štedjeli. Dali su svoja tijela i imetke potpomažući Poslanika i na tom putu ništa nisu uskraćivali.

A zatim,

Prije nekoliko dana sam na hutbi u petak čuo hatiba kako uči ovu hutbu: "Hvala Allahu Koji je stvorio Džibrila i Mikaila od svjetlosti Muhameda i Ahmeda; Koji je Azraila i Israfila stvorio od svjetlosti Muhammeda i Ahmeda; Koji je *arš* i *kursij* stvorio od svjetlosti Muhammeda i Ahmeda; Koji je *levh* i *kalem* stvorio od svjetlosti Muhammeda i Ahmeda", i nabrajao je tako i ostala stvorenja, sve do nebesa i Zemlje i ostaloga.

Kada smo završili namaz i izašli iz džamije, zamjerio sam hatibu na ovoj hutbi, i rekao mu da je više ne uči. Čuo sam da je ova moja reakcija (negodovanje) došla do tebe, da si izrazio čuđenje i da si taj postupak odbacio i osudio.

je dugo vremena predavao vjerske znanosti i bio imenovan muftijom. Vidi: Hivzija Hasandedić, "Mustafa-Sidki ef. Karabeg, mostarski muftija od 1875. do 1878. i okupacija Mostara", *El-Hidaje*, Sarajevo, 1943-1944., god., br. 7-8, str. 227.-232.

Štaviše, čak si mu dao ogroman značaj, kao da moja reakcija vodi u zabludu. Ne samo to, kao da osobu koja je na tvoju hutbu tako reagirala proglašavaš nevjernikom. To što ti je preneseno od mene uznemirilo je tvoju svijest i čini ti mučninu u stomaku. Smatraš da je obaveza onoga ko je tako reagirao natjerati da povuče riječ (stav) ili da se učini hidžra i napusti zemlja kako bi se sačuvalo od njegova zla i nesreće koju donosi.

Jako sam se začudio i dalje se čudim onome što si sebi natovarilo i čime si sebe obavezao, jer u ovoj mojoj zamjerci i onome na čemu se ona temelji - a što će i proizvesti ove moje riječi - nema ničeg što bi vodilo ka onome za što ti tvrdiš da je obaveza, niti je u mojoj zamjerci nešto što će navesti na pogrešku koju si ti počinio. Sve je to samo loše mišljenje o onome ko je reagirao i uputio zamjerku, bez ikakvog osvrta na ono što njegove riječi kazuju. Radi se samo o lošem mišljenju o uvjerenju brata muslimana u onome što mu nije ni palo na pamet, niti je o tome razmišljao, niti bi se to od njega moglo i pomisliti.

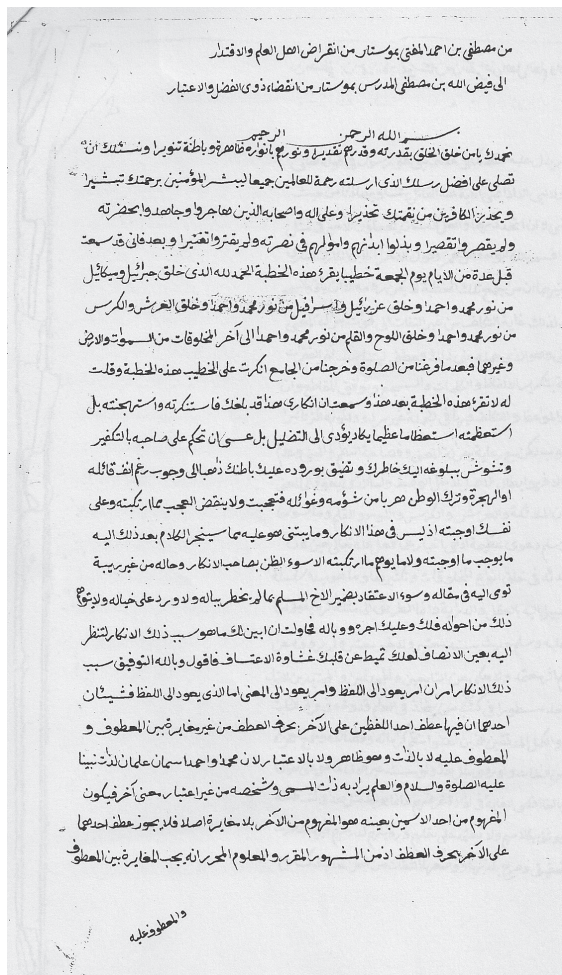
Stoga, na sebe si preuzeo i njegovu nagradu i njegov grijeh.

Pokušat ću da ti pojasnim razlog zamjerke koju sam uputio kako bi ga objektivno razmotrio; možda ćeš nakon toga sa svoga srca skloniti "prekrivač" nepravde. Pa kažem, a uspjeh i pomoć je kod Allaha:

Razlog moje zamjerke su dvije stvari: jedna koja se tiče **teksta**, i druga koja se tiče **značenja**.

Što se tiče ove koja se odnosi na sami tekst, nju možemo posmatrati sa dva aspekta: prvi je taj da se u tekstu međusobno veznikom vežu dvije riječi bez postojanja razlike među njima – ni u biti, što je vidljivo, niti u onome na što se tekstom odnose. Riječi Muhammed i Ahmed su vlastite imenice za našega Vjerovjesnika, a.s., a vlastitim imenom se ukazuje na bit onoga ko je tim imenom nazvan, na njegovu ličnost, bez mogućnosti obuhvatanja nekog drugog značenja. Ono što se razumije iz jednog imena je isto to što se razumije i iz drugog, bez i najmanje razlike, te stoga nije dozvoljeno vezati ta dva imena veznikom, jer je općepoznato i pravopisom definirano da među dvije riječi vezane veznikom mora postojati barem neki vid različitosti – ili sa stanovišta osnove ili sa stanovišta značenja na koje ukazuje kontekst, a na koje će, također, ukazati sam tekst. Primjer toga je vezivanje riječi *nebijj* (vjerovjesnik) s riječju *resul* (poslanik) u riječima Uzvišenog: "Prije tebe Mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio..."², prema onima koji smatraju da su te dvije riječi odrednice koje se odnose na isto biće. No, s druge strane, postoji određena razlika u značenjima tih dvaju riječi. Lingvisti analizirajući ovakve primjere tumače da je druga imenica apozicija (*bedel*) ili drugi dio apozitivne veze (*,atf el-bejan*), kao u riječima (pjesnika): "Allahom se zakleo Ebu-Hafs, Omer", ili riječima (drugog pjesnika): "Ja sam sin Tarika el-Bekrija, Bešer", jer se oba imena odnose na istu ličnost.

Druga stvar je u tome da onaj ko je sastavio ovu hutbu time nije želio ništa drugo do uspostave rime i slaganja posljednjih dijelova rečenica. Na tome je uložio veliki trud, a da uopće nije obraćao pažnju na činjenicu da se gubi rječitost i jačina značenja; ne osvrćući se na to da gubi osnov književnog iskaza. To ga je navelo na navedeno vezivanje riječi veznikom – da se krajevi rečenica rimuju, i to ga je potaklo

Prva stranica rukopisa sa adresantom i adresatom

2 Al-Hadždž, 52.

na sastavljanje i zaokruživanje hutbe koristeći ponavljanje izraza, riječi, rime i sklada. Iako je takav postupak poželjan i prihvatljiv, a ulaganje truda na tom polju (iznalaska rime) generalno govoreći nije odbačeno jer time govor ostavlja jači utjecaj na duše slušalaca i snažnije pokreće njihova srca, uz to, ipak, treba voditi računa o čistoti stila, jačini značenja, jezičkoj ispravnosti i skladu, kao i ne pretjerivati u pokušaju pronalaska rime, jer će se, u suprotnom, upropastiti suština (govora) radi njegove ukrašenosti. Što se tiče moje reakcije koja se odnosi na značenje teksta, nju možemo posmatrati s tri aspekta.

Prvo: Tvrdnja da su meleki, *arš*, *kursijj*, *levh*, *kalem* i ostalo stvoreni od njegove, s.a.v.s., svjetlosti jest ozbiljna tvrdnja, jer radi se o saopćenju o postupcima Uzvišenoga Allaha u momentima kada ništa drugo osim Njega nije postojalo, o tome kako je izgledao početak Allahovog stvaranja različitih vrsta stvorenja, kako se povećavao broj stvorenja, šta je stvoreno na početku niza stvorenoga i kojim redoslijedom je stvarano. Ove stvari se ne mogu dokučiti razumom i znanjem. Jedini put preko kojeg se one mogu dokučiti je predaja. A o tome nije prenesen nijedan hadis Vjerovjesnika, s.a.v.s., ni sa relevantnim ni sa irelevantnim nizom prenosi-laca. Ni od ashaba, r.a., o tome nije prenesena predaja na koju se može osloniti, a ni pouzdana predaja od muhaddisa i mudžtehida. Ne samo to, takvo predanje ne možemo pronaći zabilježeno u knjigama onih učenjaka za kojima se u znanju povodi, koji su intelektualno neovisni, stameni i nepokolebljivi, priznati istraživači, tačni, detaljni i precizni, a koji su se posvetili sakupljanju Poslanikovih, s.a.v.s., vrlina, počasti, mu'džiza (nadnaravnih djela) i fizičkih i moralnih osobina, kao što su autor djela *Eš-Šifa*³ i drugi pouzdani autori.⁴

3 Autor vjerovatno misli na Al-Qadi 'Iyada (umro 544. h. godine) i njegovo poznato djelo *Kitab al-šifa' bi t'arif huquq al-Mustafa*. Ocjenu hadisa iz ovoga znamenitoga djela je dao imam Al-Suyuti (umro 911. h. godine) u svome djelu *Manahil al-safa' fi tahridž ahadis Al-Šifa*.

4 Možemo primijetiti da autor indirektno daje svoje viđenje fenomena u sufizmu poznatog pod nazivom *al-haqiqa al-Muhammadiyya* (muhammadanska Zbilja), odnosno *nur Muhammadiyy* (muhammadansko Svjetlo). Prema učenju Ibn 'Arabija "Bog je stvorio Muhammedovu Svjetlost od Svoje Svjetlosti... Ta Svjetlost je boravila pred Bogom stotinu hiljada godina. Bog je prema njoj upućivao Svoj pogled sedamdeset hiljada puta u toku dana i noći pridodajući joj, pri svakom pogledu, novu svjetlost. Potom je od nje stvorio sva stvorenja." (Vidi: Rešid Hafizović, *Ibn 'Arabijevo filozofsko-teološko učenje o logosu*, Bemust, Zenica, 1995., str. 111). Također, prema sufijске učenju *al-haqiqa al-Muhammadiyya* je "najslavnija božanska Zbilja: meta-po-

مخلوقة من نور صلى الله عليه وسلم دعوى عظيمة ادعى اخبارها فقال الله تعالى حين كان
ولولم يسه شئى آخر وكيفية بدنه في خلق النوع المخلوقات وتثنيها وما هو مبدأ للسلة
الكائنات وتثنيها وذلك مما لا سبيل اليه بالعقل والديه واغا الطريق الى مثله الربوية ولولم
في ذلك عن رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث بسند معتبر ولا غير معتبر ولولم يرويه عن
الصحابه رضوان الله تعالى عليهم اجمعهم ولا حكي عن التابعين والمحدثين والمجاهدين القوي
بذلك بنقل موثوق لا يرد بل ولا وجد مسطورا في كتب من يتخذ في العلم قدوة وفي ارفق الثابت
عن غيره عمدة من العلماء المحققين والمعلم المدققين الذين اعتنوا بتعليم كراماته وفضائله وجمع بحجته
وشعائله كصاحب الشفاء وغيره من النفاذ ولوروى مثل هذا ولولم يروى لما خلق على صورته
النفاذ ولوروى في كتبهم كونه بالغا افضى العافية في افادة ضررهم واغا يوجد مثل هذا في كتب طائفة

**Dio rukupisa koji govori
o neutemeljenosti predaje**

Da je nešto od predaja poput navedene preneseno pa makar i sa nejakim nizom prenosi-laca, to ne bi ostalo nepoznato ovim učenjacima - kritičarima, niti bi ostalo nezabilježeno u njihovim djelima, iz prostog razloga što je od iznimne važnosti za njih u izvršavanju svoga zadatka (afirmaciji znanja). Nasuprot tome, predaje poput ove pronalazimo u djelima grupe koja se dala na piskaranje, čiji govor se ne uzima kao pouzdan, niti se može osloniti na njihovo prenošenje i predaje, zbog toga što su među njih ubacili hadise, predaje i hikaje koje su učenjaci – istraživači odbacili i nedvojbeno ocijenili kao patvorene, a hadiski autoriteti okarakterizirali apokrifnima, kao što je komentator djela *Delail Kara-Daud*⁵ i drugi čije ime se i ne spominje u djelima priznatih učenjaka, u čijem govoru od znanja nije prenesen ni trag. Ono što se od njih prenosi nije validno u argumentaciji, ono što izjavljuju ne nosi neku težinu i značaj kod eminentnih učenjaka i onih koji su opreznici. Pogotovo u pitanjima poput ovih velikih normi koje, ako im se pristupa bez izrazito jakih argumenata na koje se može osloniti, nose zastrašujuću opasnost. A kako i ne bi kada Uzvišeni Allah, dž.š., veli: "Zar o Allahu da govorite

vijesna, kozmo-povijesna, mistička i eshatološka. Enuncira se u svom trostrukom duhovnom obziru: metafizičkom, označavajući nespoznatljivo božansko Lice; mističkom, označavajući preegzistentnu i primordijalnu narav Poslanika islama kao Ahmada (a.s.), kao uzornog uzroka stvaranja i kao prvotika od svakog stvorenja; antropološkom, koji označava Poslanika islama (a.s.) kao vjeronavjestitelja, poslanika i imama poslanog civilizaciji ljudi, džina i meleka." (Vidi: Muhyi al-din b. 'Arabi, *Dragulji poslaničke mudrosti* (prijevod i komentar: Rešid Hafizović), Bemust, Zenica, 1995., str. 382)

5 Muhammad b. Kamal, poznat kao Qara Daud, umro 948./1541. u Bursi. Bio profesor u Bursi, Trabzonu, Istanbulu i Edirneu. Jedno vrijeme bio i kadija Burse. Napisao mnogo djela, od kojih je i: "Šarh Dalail al-hayrat". http://www.turkcebilgi.com/kara_davud/ansiklopedi (19.1.2011.)

ono što ne znate?!"⁶, i kaže: "I ne povodi se za onim o čemu znanja nemaš. I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, uistinu, odgovarati."⁷ Kur'an je pun ajeta koji ukazuju na zabranu da se sudi o onome za šta osoba koja donosi sud ne posjeduje jasan, nepobitan dokaz i da se govori o nečemu bez prethodnoga znanja.

Eto tako! I ja ne tvrdim da sam u potpunosti istražio sva djela eminentnih učenjaka hadisa i drugih disciplina, a to nisam pronašao. Tako da bi se moglo kazati da su djela koja sam konsultirao samo jedan mali dio od onoga što nisam ni vidio očima niti uzeo u svoje ruke, pa se možda u nekim knjigama, koje nisam vidio, nalazi predaja koja ukazuje na ono što su te osobe spomenule. Ja ne poričem svoje neznanje i mali nivo uvida u relevantne izvore i prihvatam činjenicu da to što neko poput mene nije, zbog svoje neupućenosti u izvore, došao do predaje koja je zabilježena u relevantnim djelima ne ukazuje automatski na njeno nepostojanje; čak niti na neuobičajenost ili rijetko spominjanje te predaje. Ali, s obzirom na to da je nisam pronašao u relevantnim djelima, niti na pouzdanim stranicama, smatrao sam da je bolje i sigurnije ne otvarati ovo pitanje dok se ne pronađe "ključ". Smatrao sam da je ispravnije po strani ostaviti ulazak u tu nezgodnu problematiku dok ne zasja svjetiljka.

Jednom riječju, ja se ne upuštam u te tvrdnje zbog nepostojanja dokaza. A, neka Allah ukaže Svoju milost svakoj osobi koja me uputi na dokaz po tom pitanju i koja me spasi neznanja.

Drugo: Onaj ko je tu hutbu sastavio, trebao je kazati: "Hvala Allahu Koji je prije stvaranja bilo čega stvorio svjetlost Muhammeda i Ahmeda", a zatim da navodi stvaranje ostalih stvorenja onako kako je spomenuo. Time bi jasno ukazao na postojanje svjetlosti, na njenu stvorenost i potrebu za Uzvišenim Allahom. Nakon toga je mogao nabrajati sva ostala stvorenja, kako bi se pojasnilo da je sve rezultat Njegovoga stvaranja, te da je i primarno i sekundarno od Njegovog svjetla, a svjetlo Poslanika, s.a.v.s., proizilazi i prelijeva se iz bića Uzvišenog Allaha, dž.š., i stvoreno je Njegovom moći. Sve ostale svjetlosti i stvari preuzimaju dio Njegove svjetlosti i nastale su Njegovim stvaranjem.

A ono što je uradio dotični hatib vezivajući stvaranje i formiranje svih stvorenja za biće Uzvišenog Allaha, dž.š., i za svjetlo Muhammeda, s.a.v.s., kao njihovoga izvora i ishodišta, bez

6 Yunus, 68.

7 Al-Isra', 36.

ukazivanja na to da je temelj i osnova stvaranja tog svjetla Uzvišeni Allah, dž.š., te da je On osnov svake svjetlosti i svega što je od svjetlosti stvoreno, da su sve to Njegova stvorenja koja bez Njega ne mogu opstati, njegov (hatibov) postupak je ono čime zdravo srce nije zadovoljno i što ne prihvata. Naprotiv, to zdrava i neiskvarena priroda čovjeka odbacuje, jer se u tome krije sugestija o izjednačavanju Uzvišenog Allaha, dž.š., sa nekim drugim po pitanju oslonca na koji se stvorenja oslanjaju, Hvaljen je On i visoko iznad toga.⁸

A kako i ne bi bilo odbačeno, kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., osporio i prigovorio jednom hatibu kojeg je čuo da na hutbi izlaže: "Ko se pokorava Allahu i Njegovome Poslaniku – on je na ispravnom putu (upućen je), a ko je neposlušan njima (dvojici) – taj je u zabludi" (po jednom rivajetu)⁹. Kada je to Poslanik, s.a.v.s., čuo, rekao mu je: "Ružan li si ti govornik (hatib) ljudima! Ustani odatle."¹⁰ Po mišljenju najvećeg dijela učenjaka hadisa to je stoga što je jednom ličnom zamjenicom za dvojину vezao Allaha, dž.š., sa Poslanikom, s.a.v.s., a u tome se krije sugestija jednakosti Allaha, dž.š., i nekog drugog.

Pa ako je osporeno takvo vezivanje pukim izborom termina koji sugerira jednakost između Uzvišenog Allaha, dž.š., i nekog drugog, uprkos tome što je jednakost u značenju, na koju tekst ukazuje – mislim na vezivanje nepokornosti i prema Allahu i prema Poslaniku - zaista prisutna, kakva li je tek situacija sa govorom koji sugerira jednakost između Uzvišenog Allaha,

8 Autor i ovdje indirektno reagira na tumačenje početka stvaranja svijeta kod Ibn 'Arabija i nekih drugih sufija, po kojem je Poslanik, s.a.v.s., "aktivni intelekt" (al-'aql al-fa'al), a prva pojava je "Muhammedova zbilja" (al-haqiqat al-Muhammadiyah). (Vidi: Muhyi al-din b. Muhammad b. 'Ali b. 'Arabi, *Al-Futuhat al-makkiyyah*, Dar Sadir, Bejrut, bez godine izdanja, tom I, str. 118-119.) Prema učenju Ibn 'Arabija, muhammadanska Zbilja čini bit božanskog Pera kao njenog profinjenog tijela i kao Prvog Uma, dočim muhammedanska Svjetlost, kao sami sadržaj muhammedanske Zbilje i, sljedno tomu, kao sadržaj božanskoga Pera ili Prvoga Uma, predstavlja trajni i vječni odsjaj muhammedanskoga logosa koji utemeljuje i u sebi nosi sve. (Vidi: Rešid Hafizović, *Ibn 'Arabijevo filozofsko-teološko učenje o logosu*, str. 110.).

9 Po drugoj predaji, taj hatib je rekao: "...ako je neposlušan njima dvojici, taj samo sebi štetu nanosi, a Allahu neće ni najmanje štete nanijeti".

10 Hadis u ovome značenju bilježe: Muslim, *Sahih Muslim bišarh al-Nawawi*, Dar al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 1995., prvo izdanje, tom II, str. 594., br. hadisa 870; Abu Dawud, *Sunan Abu Dawud*, Al-Maktaba al-'Asriyya, Bejrut, bez godine izdanja, tom I, str. 288., br. hadisa 1099.; Al-Nasa'i, *Sunan Al-Nasa'i*, Maktab al-matbu'at al-islamiyya, Haleb, 1986., II izdanje, tom VI, str. 90, br. hadisa 3279.

dž.š., i nekog drugog u samoopstojnosti bića i koji, na neki način, upućuje na zajedničko sudjelovanje Uzvišenog Allaha, dž.š., i nekog drugog u oslanjanju stvorenja na njih?! Da li je to sporno ili ne? A kažemo da upućuje na jednakost i zajedničko sudjelovanje jer se javlja predodžba da bi navedeno svjetlo, da je vezano za Allaha, dž.š., i da je jedno od Njegovih stvorenja kao i ostalo što je spomenuto, bilo jasno pripisano Allahu, dž.š., odnosno bilo bi jasno rečeno da ga je Allah stvorio. Veza između svjetlosti i Allaha, dž.š., kao naprimjer da se kaže: "Od Njegove svjetlosti je stvoreno to i to", bila bi bolja i preče je da se tako kaže nego da se ta svjetlost veže za nekog drugog, jer to i jeste suština genitivne veze. A pošto se svjetlost ne pripisuje direktno Uzvišenom Allahu, dž.š., niti se veže za Njega – ni direktno ni indirektno – i to na mjestu koje se po prirodi koristi za slavljenje, veličanje i zahvalu Allahu, dž.š., jer hutba je veličanje i ispoljavanje hvale Uzvišenom Gospodaru, donošenje salavata na Njegovog Poslanika, s.a.v.s., i savjet-poruka, kako to ističu imami i oko čega se ummet složio, iako to nije vadžib po našem mezhebu, sumnja i pogrešna sugestija nisu otklonjeni te ostaju prisutni. Ukratko, ko pomno razmotri, čiji razum nije pomućen i ko se boji srdžbe svoga Gospodara, a zatim pravedno, nepristrasno i objektivno postupi, shvatit će ozbiljnost navedenih riječi (hutbe) kada ih čuje, posebno jer se radi o mjestu na kojem se iskreno ispoljava veličanje Uzvišenog Allaha, dž.š.

S druge strane, čast i ugled Poslanika, s.a.v.s., su ogromni, mnogo veći nego što se mogu riječima opisati, veliko je njegovo pravo koje ima kod nas, istinska ljubav i veliko poštovanje koje osjećamo prema njemu naša je obaveza, a uvažavanje njegove ličnosti i duboko štovanje obligatna je dužnost, no uz sve to strogo se mora voditi računa o pravu Uzvišenog Zaštitnika i čuvati se pretjerivanja i prelaska dopuštene granice u pogledu obaveze prema Allahu, dž.š.

Treće: Navedene riječi u hutbi na graniči su da se ubroje u nejasne stvari. Ne težim razumijevanju suštine njihovih značenja, niti postoji velika želja za razumijevanjem onoga što se njihovom konstrukcijom željelo kazati, jer je nemoguće da se pod svjetlošću misli na njeno pravo značenje, stoga što je to pojava koja se po sebi vidi, a i drugima pokazuje. To je pojava koja se ne održava samostalno, te stoga nema načina da ona bude elementom onoga što je samoopstojno, a pogotovo ne da bude elementom svih stvorenja. Iz toga se jasno vidi da se pod svjetlo-

šću ovdje misli na njeno metaforičko značenje, a ono je neodređeno i nema načina za njegovo precizno određenje i pojašnjenje suštinskog značenja bez onoga što je preneseno od Zakonodavca. Isto tako je nepoznanica vezivanje svjetlosti za Vjerovjesnika, s.a.v.s., jer se ta veza ne ostvaruje putem nekog čina pošto je svjetlost Allahovo, dž.š., djelo, niti putem emocija, nadražaja i refleksa, niti kao odgovor na nešto. A i kako bi to bio slučaj kada je svjetlost stvorena onda kada je postojao samo Allah, dž.š., i ništa drugo?!

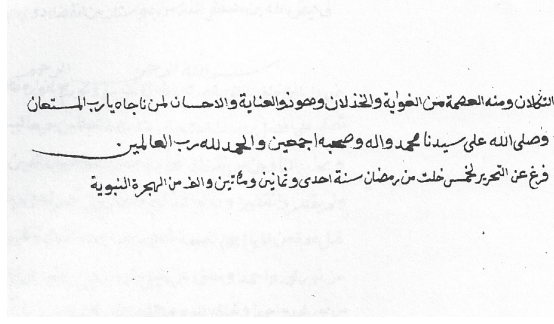
A drugačiji način razumijevanja veze između Vjerovjesnika, s.a.v.s., i svjetlosti nije poznat niti se može pojasniti osim od strane Zakonodavca. To ubrajamo među problematične pojmove koje nose mnoštvo mogućih značenja, pa ne priliči hatibima da nešto takvo koriste i spominju u svome govoru jer se oni obraćaju običnom svijetu, puku, a oni imaju ograničenu moć razumijevanja i shvatanja problematičnih pojmova. Njihov intelekt je baziran na razumijevanju vanjskog značenja nanizanih riječi, ne uzimajući u obzir ono što se pod njima može interpretativno podrazumijevati. Stoga, nije primjereno da se obraćaju ljudima koristeći ono što neće doprijeti do razuma običnog naroda. Obraćanje na takav način ne polučuje rezultate, nije korisno. Šta više, možda će se time nanijeti šteta. Poslanik, s.a.v.s., veli: "Niko od vas neće govoriti ljudima govorom koji oni ne razumiju, a da to neće predstavljati iskušenje za njih."¹¹ A u drugom hadisu stoji: "Ljudima se obraćajte govorom koji im je poznat (jasan)."¹²

Ko se upusti u hutbu, mora ići jasnim pravcem i koristiti izraze čije značenje je odrađeno poznato, a čuvati se problematičnih mjesta i izraza kod kojih nije do kraja jasno i precizno na šta upućuju. A kakav li je tek slučaj sa govorom čija nejasnoća i nerazumijevanje dovode do vrata *tešabuha* (poređenja i izjednačavanja

¹¹ Hadis je spomenuo Irakija u djelu *Tahridž ahadis al-Ihya'*, navodeći da ga bilježi Al-'Uqayli u djelu *Al-Du'afa'*, Ibn al-Sini i Abu Nu'aym u djelu *Al-Riya'*, sa slabim senedom, te Muslim u Uvodu (*Muqaddima*) *Sahih-a*, sa senedom zaustavljenim na Ibn Mas'ud-u (kao mawquf hadis). Vidi: Abu al-Fadl, Zayn al-din 'Abd al-Rahim b. al-Husayn al-'Iraqi, *Tahridž ahadis al-Ihya' (Al-Mugni 'an haml al-asfar fi al-asfar fi tahridž ma fi Al-Ihya' min al-ahbar)*, štampano uz *Ihya' 'ulum al-din*, Dar Ibn Hazm, Bejrut, 2005., prvo izdanje, tom I, str. 47., br. hadisa 2.

¹² Hadis (*Kallimu al-nas bima ya'rifun*) spominje 'Abd al-Wahhab al-Subki (umro 771. h. godine) u djelu *Tabaqat al-šafi'iyya al-kubra*, bez seneda. Vidi: Tađž al-din 'Abd al-Wahhab b. Taqiyy al-din al-Subki, *Tabaqat al-šafi'iyya al-kubra*, bez mjesta izdanja, 1413. god. po H., tom VI, str. 288.

Stvoritelja sa stvorenjima, antropomorfizma)?! Stoga su neki od eminentnih istraživača u hadiskoj nauci stanovišta da je zamjerka Vjerovjesnika, s.a.v.s., dotičnome hatibu upućena zbog toga što je – kao što je navedeno u prvom rivajetu – rekao: "...a onaj ko je neposlušan njima (dvojici)..." – bez navođenja kazne koja je spomenuta u drugom rivajetu, tj. bez navođenja riječi: "taj je u zabludi". Hatib je izostavio ono što je bio obavezan spomenuti kako bi se misao upotpunila i cilj pojasnio na najljepši način, pa je indirektno naveo na pogrešan zaključak. To je bio razlog Poslanikove, s.a.v.s., reakcije i ukora – samo mala nedorečenost u pojašnjenju poente (cilja), iako je značenje samo po sebi razumljivo i da se jasno dokučiti preko analogije na osnovu suprotnosti.

Posljednja stranica rukopisa sa datumom pisanja

Eto, to je ono što mi je od stvari na koje je obavezno reagirati palo na pamet kada sam čuo tu hutbu od tog hatiba. Ovdje se mogu spomenuti još neki aspekti koji idu u prilog navedenim stvarima po pitanju zamjerke i kritike, ali mi one tada, kada sam čuo hutbu i reagirao, nisu jasno padale na pamet, pa se moja zamjerka i nije temeljila na njima. Stoga, odustao sam od

spominjanja tih aspekta iz straha od preopširnosti. Znam da je najniži stepen koji dostiže onaj ko tvrdi da posjeduje znanje i moć argumentacije – znanje i shvatanje da neodređivanje prema stvarima zbog nepostojanja valjanog argumenta ne znači apriori tvrdnju njihovog nepostojanja. Ne, neodređivanje prema njihovom postojanju ili nepostojanju predstavlja samo nepostojanje jasnog suda o potvrdi ili negaciji postojanja i mogućnost obje varijante i opcije. Onaj ko tvrdi da posjeduje znanje i moć argumentacije zna i da neiskazivanje jasnog stava po pitanju normativnosti spomenute konstatacije u hutbi ne znači apriori ograđivanje od stava da je naš Vjerovjesnik, s.a.v.s., najbolji od plemenitih poslanika i najčasnije stvorenje. Jer, vidovi njegove prednosti, njegove vrline i počasti se ne kriju samo u njegovoj ličnosti. Naprotiv, on je, s.a.v.s., iznad ostalih poslanika, s.a.v.s. Sve vidove njegove prednosti ne možemo na ovome mjestu tačno registrirati niti se svi aspekti njegovih vrlina i odlika u odnosu na druge poslanike ovdje mogu precizno obuhvatiti. To su pojasnili priznati učenjaci koji su se posvetili toj temi i u svojim izlaganjima potrošili najjače riječi. A vjerovatno nisu naišli na ono što je spomenuto u hutbi, pa to nisu ni spomenuli u svojim izlaganjima, a Allah je najbolji Pomagač, na Njega se oslanjamo, On je Taj Koji nas čuva od zabluda i neuspjeha, Koji čuva i Milostiv je prema onome koji Ga šapatom doziva: "O Gospodaru, Ti Koji pružaš pomoć...". I neka je salavat na našeg Poslanika Muhammeda, njegovu porodicu i ashabe. A hvala pripada Allahu, Gospodaru svjetova.

Završeno sa pisanjem petog dana mjeseca ramazana, hiljadu dvjesto osamdeset i prve godine od Poslanikove Hidžre.

Summary

EVALUATION OF THE SENED AND THE CONTRIBUTION OF THE BOSNIAK ULEMA IN THE STUDY OF THE HADITH SCIENCE

Salih INDŽIĆ

In this article the author gives a short review of the contributions made by the Bosniak ulama to the study of hadith and the evaluation of its sened in particular. The author here presents a letter written in Arabic language by Mustafa b. Ahmed a mufty of Mostar in 1281 H., in which he elaborates how one hadith that he examined from various aspects has to be considered an apokrif hadith. The mentioned letter is a reaction of a mufty to a hutba delivered at the time and reveals the weakness of the tradition that hatib used in delivering that hutba.

الموجز

تقييم السند وجهود العلماء البشناقفة في التحذير من الضعيف منه والموضوع

صالح إندجيتش

يقدم كاتب هذا المقال وبإيجاز، جهود علماء الحديث البشناقفة في تقييم السند، ويعرض الكاتب للقراء رسالة مفتي موستار مصطفى بن أحمد المكتوبة باللغة العربية سنة ١٢٨١ الهجرية، والتي يبين فيها بالتفصيل ومن عدة جوانب، أسباب تكذيب أحد الأحاديث. إن إشارة المفتي إلى تلك الخطبة أمر في غاية الأهمية، لأنه يستند في رده إلى عدة أسباب، منها عدم صحة الرواية التي استشهد بها الخطيب في خطبته.